
Discussion of Sanskrit (Literature) in Utkala-Odisha

ఉత్కలీషు సంస్కృతచరాచు

Document Information

Text title : Discussion of Sanskrit (Literature) in Utkala/Orissa

File name : utkaleShusaMskRRitacharchchA.itx

Category : misc, sahitya, article, pradIptakumArananda

Location : doc_z_misc_general

Author : (Copyright) Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orissa pknanda65 at gmail.com

Transliterated by : Pradipta Kumar Nanda

Proofread by : Pradipta Kumar Nanda

Acknowledge-Permission: (Copyright) Pradipta Kumar Nanda

Latest update : May 15, 2021

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

May 15, 2021

sanskritdocuments.org

ఉత్కలేషు సంస్కృతచరాచు

లేఖకః - నన్దప్రదీప్తకుమారః

సురముఖరసభోక్త్రే భోగమోక్షైకదాత్రే
నవనిధిగుణధాత్రే స్వాత్మవిజ్ఞానగోప్త్రే ।
సరలమధురవక్త్రే లోకకల్యాణకర్త్రే
విపులసుఖవిధాత్రే సంస్కృతాయ ప్రణామః ॥

ఉత్కలీయాః సంస్కృతప్రియాః । సంస్కృతం సార్యభౌమికమ్ । అమరభాషా-
సముజ్జ్వలం సంస్కృతం న కస్యాపి విశిష్ట-జాతేరుపకారకం నాపి సాంప్రదాయకత్వేన
పరిచితమ్, అపితు సమేషాం మానవ-జాతీనాం మంగలం విధాతుం సర్వసమర్థమితి
నాతిశయోక్తిః । సంస్కృతేషు సర్వాదౌ సంగీతశాస్త్రం విచార్యతే । రసస్వరూపం
సంగీతమ్ । యం పీత్యా కృతకృత్యో జాయతే జనః । భారతీయ-సంస్కృతౌ సంగీతస్య
స్థానం చరమం పరమణ్చ । కలా-సాహిత్య-క్షేత్రే సంగీతస్య ప్రాధాన్యతా దరీదృశ్యతే ।
జనజీవనే సంస్కృతిక్షేత్రే సంగీతస్య మహతీ ఆవశ్యకతా వర్తతే । ఛన్దోవద్ధం పద్యాత్మకం
లయ-తాలయుక్తం సంగీతం వాద్య-నృత్యాదిభిః లోలాయితమ్ । ఉత్కలీయ-ఆర్య-
అనార్య-జనజాతీనాం సర్వేషాం సంగీతక్షేత్రే అవాధప్రవేశః । తే స్వ-స్వ భాషామాధ్యమేన
భావానుకూలం సంగీతం రచయన్తి.పరివేషయన్తి చ ।

సంస్కృతభాషాయాం సంగీతక్షేత్రే మహాకవి-జయదేవః సర్వాదౌ సుపరిచితశ్చిరనమస్యః,
విశ్వప్రసిద్ధ ఉత్కలీయః । తన్నిర్మితం గీతగోవిందం న కేవలం శ్రీమన్దిరే అపి తు ఖిలేషు
భారతవర్షేషు ధర్మగ్రన్థరూపేణ వివేచితమ్ । పురా శ్రీజగన్నాథమన్దిరే దేవదాసీ-నృత్యప్రధా
ప్రచలితా ఆసీత్ । నృత్యేన సహ సంగీతమనిర్వార్యమితి మనసి నిధాయ మహాప్రభోః
శ్రీజగన్నాథస్య శ్రీకృష్ణస్వరూపం ధ్యాయం ధ్యాయం తన్నిర్దేశేన చ కోమలకాన్తపదావలిభిః
సుసజ్జితం జయదేవో గీతగోవిందం రచితవాన్ । పశ్చాత్ పరవర్తినో బద్ధపరికరాః కవయః
సంగీతక్షేత్రే ప్రవిష్టాః । సఫలీభూతాశ్చ । సముత్పన్నేషు కవిషు కేషాంచన నామాని అత్ర
న విస్మర్తవ్యాని ।

కవిచన్ద్ర-రాయ-దివాకర-మిశ్రేణ నిర్మితం తత్ప్రృష్టపోషక-గజపతి-పురుషోత్తమదేవ-

నామ్నా భణితం దశసర్గ-విశిష్టం “అభినవ గీతగోవిందమ్”, పంచుదశ-శతాబ్ద్యాం రాయ-
 రామానందేన లిఖితం “జగన్నాథవల్లభ” -నాటకమ్, జయదేవాచార్యస్య “పీయూషలహరీ”
 - ఏకాంకికా, యతీంద్ర-రఘుత్తమ తీర్థస్య “ముకుందవిలాస” -మహాకావ్యమ్, కృష్ణదాసకృత-
 “గీతప్రకాశః”, నిత్యానందకవికృత “శివలీలామృతమ్”, తకృత-” శ్రీకృష్ణలీలామృతమ్”,
 శతదేవ-మిశ్రస్య “ముదితమాధవమ్”, అనాది-మిశ్రస్య “మణిమాలా” -నాటికా-” కేలికల్లోలిసి”
 - “రసగోష్ఠి” రూపకాని ప్రణిధానయోగ్యాని భవన్తి । షోడశ-శతాబ్ద్యాం మోగల-సామ్రాజ్యే
 సుపరిచిత-ఆకవర-సభాపణ్ణితః సంగీతజ్ఞః కృష్ణదాస బడజేనా మహాపాత్రః “గీతప్రకాశం”
 రచితవాన్ । తస్మిన్ సమయే హలధర మిశ్రస్య “సంగీతకల్పలతా”, హరిచందనస్య
 “సంగీత-ముక్తావలీ”, సప్తదశ-శతాబ్ద్యాం రఘునాథ రథస్య “నాట్యమనోరమా”
 “సంగీతార్ణవ-చన్ద్రికా”, నారాయణ మిశ్రస్య “సంగీతసరణిః”, కవితన్త్ర-పురుషోత్తమ-
 మిశ్రస్య “తాలసర్వస్వః”, శార్గందేవస్య “సంగీతరత్నాకరః”, పారలాభేమణ్ణిరాజ-
 గజపతి-జగన్నాథ-నారాయణదేవస్య “సంగీతనారాయణః”, పద్మనాభ-నారాయణ-
 దేవస్య “తాలసర్వసారసంగ్రహః”, “చతుర్దణ్ణిప్రకాశికా” - “రాగచిత్రాదీని” సంగీత-
 పుస్తకాని రససిక్తాని సన్తి । అష్టాదశ-శతాబ్ద్యాం గోవింద-కవిభూషణ-సామన్తరాయస్య
 “సమృద్ధమాధవ” -నాటకమ్, కమల లోచన ఖడ్గరాయస్య “సంగీత చిన్తామణిః”,
 “గీతముకుందమ్”, వ్రజయువవిలాసాదీని సంగీత-శాస్త్రాణి చ సముద్భవాని । కావ్యాలంకార-
 నాటక-ఏకాంకికాది-క్షేత్రేషు గంజామ-మణ్ణిలాధిప-శేరగడ-రాజ్యాధిపతి-జనార్దన-
 ప్రోత్సాహిత-కవినా శికింకరేన ద్వాదశసర్గవిశిష్టం “గీతసీతావల్లభమ్” మహాకావ్యం
 ప్రస్తుతమ్ । ద్వాదశశతాబ్ద్యాం కోణార్క-సూర్య-మన్దిరనిర్మాతృ నరసింహ దేవస్య
 సభాకవినా విద్యాధరేణ “ఏకావలీనాటికా” వినిర్మితా । విశ్వప్రసిద్ధ-విశ్వనాథ కవిరాజేన
 “సాహిత్యదర్పణః”, “చన్ద్రకలా” నాటికా అన్యాని బహుగ్రన్థరత్నాని సంపాదితాని ।
 చణ్ణిదాసేన “కావ్యప్రకాశదీపికా” వినిర్మితా । సాన్ధి-విగ్రహిక-మహామహోపాధ్యాయ-
 సామన్తచన్ద్రశేఖరేణ “సిద్ధాన్తదర్పణః” సంపాదితః । కృష్ణానన్ద-సాన్ధివిగ్రహ-మహాపాత్రేణ
 “సహృదయానన్ద” -మహాకావ్యం విరచితమ్ । రాధామోహన బక్సినా “భారత భ్రమణ”
 -కావ్యమకారి । సాహిత్య క్షేత్రే కవితన్త్ర భువనేశ్వర రథస్య “లక్షణా పరిణయః”,
 వీరబలభద్రపుర శాసన నివాసినః మధుసూదన తర్క వాచస్పతేః “హనుమత్సన్దేశః”,
 “తారా శశాంకః”, “మాయాశవరీ”, “లక్ష్మీశతకం”, “గజశతకం”, “సోమనాథ-శతకాని
 చ ప్రసిద్ధాః గ్రన్థాః । పురీ-సదాశివ-సంస్కృత-సంస్థానస్య ప్రతిష్ఠాపకేన అధ్యక్ష చరేణ
 ఆచార్య హరిహర దాశేన చ బహుగ్రన్థాః విరచితాః । తిగిరిఆ-నివాసినా భువనేశ్వర-మిశ్ర-
 బడపణ్ణా-మహోదయేన “ఆనన్ద-వృన్దావన-చమ్పూః” సంకలితః । మహామహోపాధ్యాయ
 సదాశివ మిత్రేణ “చందన చమ్పూః”, “కల్యాపత్ ధర్మసంగ్రహౌ” చ విరచితౌ । సదాశివ-

సంస్కృత-మహావిద్యాలయ- భూతపూర్వాధ్యక్షేణ విశ్వనాథ-మహాపాత్రేణ “కాశ్చీ విజయః”, “సరస్వతీ విలాసః”, “సావిత్రీ పరిణయః” ప్రముఖాః గ్రన్థా విలిఖితాః । గోపబంధు విద్యాభూషణేన “రుద్ధద్వారః”, “కన్యోద-రాజవంశ చరితమ్”, “మాతరవంశః” గ్రన్థాః సంకలితాః । కవిశేఖర-ఆర్తతాణ-మిత్రేణ “కాశీశదర్పదలనం” ప్రస్తావితమ్ । సుదర్శన-పాఠినా “దీపికా నాథకమ్”, “సింహాల విజయ నాథకమ్”, “కరుణా పారిజాతః”, “పాదుకావిజయః” ఇత్యాదీని నాటకాని లిఖితాని । బ్రహ్మపుర-నివాసినా అనంత-త్రిపాఠినా “నిబంధమాలా”, “లావణ్యవతీ” - “వైదేహీశ విలాసయోః సంస్కృతానువాదాశ్చ “ సంపాదితాః । పణ్ణిత -ప్రబోధ-కుమార-మిత్రేణ “మలయ దూతమ్”, “స్వప్నదూతమ్”, “బంధిన ఆత్మకథా” ది గ్రన్థాః విరచితాః । ఏతదతిరికా అర్వాచినేషు గోపినాథ-మహాపాత్రస్య “కాలిదాస కవితారస-మాధురీ”, “జగన్నాథాష్టకమ్”, “దీనబంధస్థకమ్”, కాలిదాసాష్టకాని అనుపమాని సన్తి । జగన్నాథ రథస్య “అనుభూతి శతకమ్”, గోవిందచన్ద్ర మిత్రస్య “జయదేవ ప్రశస్తిః”, హరిహర నందస్య “సిద్ధాంత కౌముదీ టీకా”, హరేకృష్ణ మహతావస్య “చాణక్య విజయమ్”, చన్ద్రశేఖర మిత్రస్య “జగన్నాథ శతకమ్”, జయకృష్ణ మిత్రస్య “మాతృముక్తి ముక్తావలీ”, బానామ్బర ఆచార్యస్య “కేన్దుర్గుర రాజానః చరితమ్”, సీతాదేవీ ఖాడంగాయాః “అరణ్యరోదనమ్”, విశ్వనాథ వర్మణః “శ్రీవర్మ రుక్మిణీ పరిణయః”, రాధానాథ రాయస్య “భారతీ వందనా”, వాఙ్మీ బంధు నందస్య “మనోదూతమ్”, దయానిధి మిత్రస్య “సూర్యదూతమ్”, నీలకంఠ వాచస్పతినః “గంగాధర చమ్పూః”, సుదర్శన మిత్రస్య “సుదర్శనానంద చమ్పూః”, గోపినాథ దాశస్య “శ్రీదాశ పుష్పాజ్జులిః”, మదనమోహన కరస్య “గ్రహయాగ పద్ధతిః”, త్రివిక్రమ పతినః “గోపబంధు స్మృతిః”, జగన్నాథ రథస్య “నాగరికముద్బోధనమ్”, విషకంఠ వాచస్పతినః “వాణీవిలాసః”, కామాక్షీ ప్రసాద శర్మణః “కామాక్షీ స్తోత్ర రత్నమాలా”, లడుకేశ్వర శతపథినః “కాలిదాస దశకమ్”, గోపినాథ రథస్య “విధివిడంబునమ్”, కృష్ణచన్ద్ర ఆచార్యస్య “సుకవి మహిమా”, గుణనిధి త్రిపాఠినః “పురుషోత్తమ మాహాత్మ్యమ్”, కురామణి పారిశర్మణః “నియతి” పత్రికాయాం లిఖిత-శ్లోకాః, గణేశ్వర రథస్య “లింగరాజాయతనమ్”, ఆనంద మహాపాత్రస్య “శ్రీరాధికా ప్రపత్తిః”, వాసుదేవ మహాపాత్రస్య “సావిత్రీ పరిణయమ్”, రమాకాన్త మిత్రస్య “మహాత్మాగాస్థీః”, హరేకృష్ణ శతపథినః “కవిశతకమ్”, “గంగాజల దూషితమ్”, వనమాలి-విశ్వానస్య “ఋతుపర్ణా”, “జిజివిషా”, “వివేకలహరీ”, “వ్యథా”, “దారుబ్రహ్మ”, “ప్రియతమా” -ప్రముఖాః గ్రన్థాః, కేశవ చన్ద్ర దాశస్య “ప్రణయ ప్రదీపమ్”, “హృదయేశ్వరీ”, “మహాత్మీర్థమ్”, “అలకా”, “ఈశా”, “భిన్న పులిన్యమ్”, “ప్రతిపత్”, “నికషా”, “ఋతమ్”, “విసర్గః”, “శశిరేఖా”, “Oంశాన్తిః”, ప్రముఖాశ్చ బహుగ్రన్థాః, హరేకృష్ణ మేహేరస్య బహు అనువాదిత-గ్రన్థాః, ప్రదీప్త నందస్య “శ్రీకైత్రసుధానిధిః”, “శ్రీజగన్నాథ దర్శనమ్”,

“భక్తినిర్ఘరిణీ”, “శివార్చన ప్రదీపాః” గ్రంథాః, దిగంబుర మహాపాత్రస్య “ఉత్కలోదయః”, “సురేంద్ర చరిత మహాకావ్యమ్”, “ఋతుచక్రమ్”, “భవతే రోచతే యథా”, “రంగరుచిరమ్”, “వ్యస్తరాగమ్” గ్రంథాః, వైకుంఠ విహారిన్దస్య “శరణాగతి స్తోత్రమ్” మహామహోపాధ్యాయ-పణ్డిత-గోవింద చంద్ర మిశ్రస్య “శ్రీసారలా శతకం”, “వైజయన్తీ శతకం”, “ప్రసేన విజయ చమూః”, “శ్రీరామ లీలామృతమ్”, “వదనచంద్ర-ప్రకాశికా” దయో గ్రంథాః, ప్రమోద చంద్ర మిశ్రస్య “ఉత్కలగౌరవమ్”, “అనోక్తి పఞ్చాశికా”, “మూర్ఘశతకం”, “వ్యోమయాన శతకం”, “చంద్రదూతమ్”, చాన్యాని కావ్యరత్నాని చ సన్తి । ఉపర్యుక్తాః సంస్కృతజ్ఞాః ఉత్కలేషు శాస్త్రియ-కావ్య-సంగీత-నాటక-అలంకార-గాన్ధర్వ-ఏకాంకికా-అభినయ-కలా-సంస్కృతి-సాహిత్యాది-క్షేత్రేషు ప్రశంసనీయా భవన్తి ।

వైదికక్షేత్రే అధర్వ వేదస్య “పైపల్లాద శాఖా” ఉత్కలేషు సంగృహీతా । భౌమ-సోమవంశ-రాజత్వసమయే మురారికవిना “అనర్ఘ రాఘవ” -నాటకం ప్రణీతమ్ । ఆచార్య-శతానన్దేన “భాస్వతీ” ప్రకాశితా । తదతిరిక్తై తేన “శతానన్ద రత్నమాలా”, “శతానన్ద సంగ్రహః” -నామకౌ గన్ధా విరచితౌ । పురుషోత్తమదేవస్య రాజని వైష్ణవధర్మో విస్తారితః । అస్మిన్ సమయే ధర్మ-ప్రచార-క్షేత్రే శ్రీధరస్వామీ, రఘుత్తమ తీర్థః, ఆనన్దగిరిః, రాయ రామానన్ద-ప్రముఖాః ఉత్కలీయాః వరేణ్యా-వైష్ణవాః స్వ స్వ కార్యాణి సంపాదితవన్తః ।

తక్షశిలాయాః ప్రధానాచార్యో మాధ్యమికవాది-బౌద్ధనేతా నాగార్జునోఽపి ఉత్కలీయః ఇతి ఐతిహాసికా నిరూపయన్తి । పురీమణ్డలమణ్డితః ఆర్యా సప్తశత్యాః లేఖకో గోవర్ధనాచార్యః ప్రసిద్ధః । తదతిరిక్తాః నీలాంబర ఆచార్య-ఉదయనాచార్య-బలభద్రాదయో విద్వాంసః ఉత్కలజనసీం కృతార్థీకృతవన్తః । ధర్మశాస్త్రక్షేత్రేషు గంగవంశ-యుగీయాః వాజపేయినః అగ్రగణ్యాః । తేషు భారద్వాజగోత్ర-శమ్భుకర వాజపేయీ ప్రసిద్ధః । తత్కృతిషు “అగ్నిహోత్ర హోమపద్ధతిః”, “అగ్నిహోత్రహోమః”, “ప్రాయశ్చిత పద్ధతిః”, “దర్శ-పార్థమానేష్ఠి పద్ధతిః”, “దుర్బలకర్మ పద్ధతిః”, “నిరుధ పశుయాగ పద్ధతిః”, “స్మార్తరత్నావలీ”, ప్రముఖాః గ్రంథాః విశ్వ-ప్రసిద్ధాః । “శమ్భుకర పద్ధతిః” అస్య మహాన్ ధర్మశాస్త్రియ-గ్రంథః । త్రయోదశ-శతాబ్దీయ-విద్యాకర వాజపేయినా అష్టభాగాత్మకో నిత్యాచార పద్ధతిర్వినిర్మితా । అధునా ఏసిఆటిక సోసాఇట్ ద్వారా ప్రకాశితా వ । విద్యాకరస్య ప్రియశిష్య-రామచంద్ర వాజపేయినా వైమిష్యారణ్యే బహుకాలం సంన్యస్య బహుగ్రంథాః విరచితాః ।

మహారాజ-పురుషోత్తమ-దేవేన “అభినవ గీతగోవిందమ్”, “ముక్తిచిన్తామణిః”, “గోపాలార్చనపద్ధతిః”, “నామమాలికా”, “ఆనన్దవిలాసః”, “దశగ్రీవ వధః”, “జానకీ ప్రమోదః”, “కువలయాశ్వచరితమ్”,

“అభినవ వేణీసంహారమ్”, “దుర్గోత్సవః”, “భువనేశ్వరీ పూజా”, ఏవమన్యే గ్రన్థాః విరచితాః | వింశతి-సర్గాత్మకం “దశగ్రీవ వధ” -నాటకం కవీంద్ర-మార్కండేయస్య కృతిరితి కేవల మన్యవే | తేన పురుషోత్తమదేవస్య నామ్నా భణితమ్ |

పశ్చాదశ-శతకస్య ముకుందదేవస్య సభాపణ్ణితేన కృష్ణదాస-బడజేనా-మహాపాత్రేణ “గీతప్రకాశకః” గ్రన్థో విరచితః | పురుషోత్తమ-మిత్రేణ “నీలాద్రినాథ-శతకమ్”, నైషధచరిత టీకా-ప్రసూతం “భాగవత మహాకావ్యమ్”, “రామచన్ద్రోదయ కావ్యమ్”, సంగీతనారాయణాదీని బహుశాస్త్రాణి విరచితాని | అష్టాదశ-శతాబ్ది-మణ్ణిత-పణ్ణిత-కౌణ్ణీన్య-గోత్రియ-రఘునాథ-దాశేన బహుగ్రన్థాః సంకలితాః | తేషు “భట్టికావ్య-టీకా”, “సాహిత్య-భూషణమ్”, “వృత్తావలిః”, “కాలనిర్ణయః”, “శ్రాద్ధనిర్ణయః”, “ఉత్పాత తరంగిణీ”, “న్యాయ రత్నావలిః”, “రఘువంశ టీకా”, “అమరకోశటీకా”, “కావ్యప్రకాశ టీకా”, “శిశుపాలవధ టీకా”, “వనదుర్గా పూజా”, “బర్ధమాన ప్రకాశః”, “కారక నిర్ణయః”, “వైద్య కల్పలతా”, “సార సిద్ధాంత సంగ్రహో” ఖ్యాః వ్యాకరణగ్రన్థాశ్చ ప్రసిద్ధాః వర్తన్తే | హరేకృష్ణపుర శాసన-నివాసినా గదాధర-రాజగురుణా “గదాధరపద్ధతిః” సంపాదితా | అష్టాదశాధ్యాయవిశిష్టోఽయం గ్రన్థః సంప్రతి అష్టాధ్యాయవిశిష్టతయా ఉపలభ్యతే |

నాటకక్షేత్రే భట్టనారాయణః శ్రేష్ఠనాటకకారః | తేన “వేణీసంహార” -నాటకం విలిఖితమ్ | రాజ్ఞః కవితేశ్వరస్య “పరశురామ విజయః”, నారాయణానందస్య “శ్రీరామచన్ద్రానందమ్”, జీవదేవ-పుత్రస్య ద్వితీయ జయదేవస్య “పీయూష లహరీ నాటికా”, “వైష్ణవమృత నాటకమ్”, చ ప్రముఖాని సన్తి |

అభిధాన-క్షేత్రే పురుషోత్తమదేవస్య “త్రికాణ్ణ శేషః”, “హారావలీ”, మేదినికరస్య “మేదిని” కోశాః శ్రేష్ఠాః | వ్యాకరణ-క్షేత్రే మార్కండేయ మిత్రస్య “ప్రాకృత సర్వస్వః”, జుమరస్య “జుమర వ్యాకరణమ్”, రామభద్రస్య “సిద్ధాంత చన్దికా”, అనుభూతి స్వరూపాచార్యస్య “సారస్వత వ్యాకరణమ్”, “ప్రబోధ చన్దికా” దీని దృష్టిపథే విలసన్తి |

తన్త్రగ్రన్ఠేషు “ఉడ్డియాన తన్త్రమ్” “ఉడభాస్వర తన్త్రమ్” “ఉడ్డిశ” తన్త్రాణి చ ఉత్కలేషు వినిర్మితాని | అన్యేషు తన్త్రగ్రన్ఠేషు గోదావర మిత్రస్య “యన్త్ర చిన్తామణిః”, “శారదార్చన పద్ధతిః”, పురుషోత్తమదేవస్య “భువనేశ్వరీ పల్లవః”, “ప్రాకృత చణ్ణీ”, విద్యాధర బాజపేయినః “శక్తి ప్రతిమా ప్రతిష్ఠా”, వర్ధన మహాపాత్రస్య “దుర్గోత్సవ చన్దికా”, వాసుదేవ రథస్య “భువనేశ్వరీ ప్రకాశః”, లక్షేశ్వర రథస్య “జ్ఞానావలీ” తన్త్రాణి చ స్మరన్యాని |

దర్శనక్షేత్రేఽపి ఉత్కలీయా ధురన్ధరా ఆసన్ | జ్ఞానసిద్ధిః కర్తా ఇన్ద్రభూతిః, బౌద్ధ-దార్శనికో ధర్మకీర్తిః, నాగార్జునాదయశ్చ ఉత్కలీయ- సన్తానాః ఆసన్ |

శ్రీధరస్వామినః “గీతా-భాగవత టీకే” ప్రసిద్ధే । వాలేశ్వర-రేముణా-భూమిగౌరవస్య బలదేవ విద్యాభూషణస్య బ్రహ్మసూత్రోపరి “గోవిందభాష్యమ్” ప్రసిద్ధమ్ । ఏతదతిరిక్తం తేన “ఐశ్వర్యకాదమ్బినీ”, “ప్రమేయ రత్నావలీ”, “లఘుభాగవతామృతమ్”, “కావ్యకౌస్తుభః”, “విష్ణుసహస్రనామ భాష్యమ్”, “సిద్ధాంతరత్నమ్”, “భగవద్గీతాభాష్యమ్”, వేదాంత స్యమంతకాదయః బహుగ్రన్థాః విరచితాః । జగన్నాథ రథస్య “జైనదర్శనమ్”, లోకనాథ శాస్త్రిణః “సిద్ధాంత ముక్తావలీ టీకా”, దామోదర మహాపాత్రస్య “సర్వదర్శన కౌముదీ”, “యోగతత్త్వ వారిధిః”, ప్రోంసీలకంఠ-శతపథినః “సామాన్య-దర్శనమ్”, “దర్శనేషు తత్త్వవతుష్టయమ్”, శివార్చునపద్ధత్యాదయో గ్రన్థా అనుపమాః । ప్రోం ప్యారీమోహన పట్టనాయకస్య “న్యాయ పరిభాషా”, “న్యాయసూత్ర వాత్స్యాయన భాష్యస్య రైఖిక ప్రతినిరూపణమ్”, “వైశేషికసూత్రోపస్కారస్య రైఖిక ప్రతినిరూపణమ్”, “మీమాంసా పరిభాషాయాః రైఖిక ప్రతినిరూపణమ్”, “సాంఖ్యకారికాయాః రైఖిక ప్రతినిరూపణమ్”, “వేదాంతసారస్య రైఖిక ప్రతినిరూపణమ్” ఇత్యాదయో గ్రన్థాః ప్రసిద్ధాః రేఖాచిత్రపరకాః సన్తి । ప్రోం ప్రలయ కుమార నందస్య “యోగలక్షణ-విమర్శః”, “అక్షపాదీయ-కణాదీయ-దర్శనయోః జాతిస్వరూపవిమర్శః” ఇతి ద్వా గ్రన్థౌ ప్రసిద్ధౌ ।

గవేషణాక్షేత్రే డా్ సత్యనారాయణ రాజగురుః, కేదార నాథ మహాపాత్రః, ఐతిహాసికో వినాయక మిశ్రః, పణ్డిత నీలకంఠ దాశః, కృష్ణచంద్ర రాజగురుః, అధ్యాపక-భగవాన-పణ్డాదయః ఉత్కలీయ-విద్వాంసః అగ్రగణ్యాః రాజన్తే । కేవల ఐతిహాసికాః కాలిదాస-దిజ్ఞాగౌ, ఉత్కలీయా ఇతి సమామనన్తి తస్మిన్ గ్రమ్ । అన్తతో గత్వా సంస్కృతం ప్రతి ఉత్కలీయానాం అవదానం చిరస్మరణీయం న విస్మరణీయమిత్యుక్తాః లేఖం సమాపయామి । అలమతివిస్తరేణ । జయతు సంస్కృతమ్ । జయతు ఉత్కలమ్ । జయతు భారతమ్ ।

— లేఖకః - నందప్రదీప్తకుమారః

సహాయకగ్రన్థాః -

౧- A History of Sanskrit Literature. Macdonell 1899
 ౨- History of Sanskrit Literature. Dr. S N Dasgupta and Dr. S.K De 1941
 ౩- The Literature of Orissa vol-2 W W Hunter
 ౪- Descriptive Catalogs of Sanskrit Manuscripts in the Collection of the Asiatic Society of Bengal.
 ౫- Bihar and Orissa Research Society, Odisha Acedemy.
 ౬- Inscription of Orissa. Vol-1, 2 and 3 Prof- S N Rajguru

౭- Govardhan Acharya and Udayana Acharya-Kedarnath Mohapatra O. H.P. J. Vol-7

౮- Kabi Udayanacharya, Jhankar 3rd year 6th vol

౯- ఓడిఆ సాహిత్య కు ఉత్కలీయ సంస్కృతిర దాన- కేదారనాథ మహాపాత్ర, ఓడిఆ సాహిత్య ఏకాడేమీ భువనేశ్వర, ౧౯౮౨

౧౦- The contribution of utkal to Sanskrit literature. Dr. K.B.Tripathy

౧౧- సంస్కృత సాహిత్యర ఇతిహాస- డాక్ గోపీనాథ మహాపాత్రః

౧౨- ఓడిశారే సంస్కృత చరాచ్చుర పరంపరా- ఓడిశా సాహిత్య ఏకాడేమీ-౧౯౮౨

Written by Dr. Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orisa pknanda65 at gmail.com

---

——
Discussion of Sanskrit (Literature) in Utkala-Odisha

pdf was typeset on May 15, 2021

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

